

2. Ünite

DİLLERİN SINIFLANDIRILMASI

1. Dillerin Sınıflandırılması	30
Konu Değerlendirme Testi - 1	36
2. Türk Dilinin Tarihi Gelişimi ve Türkiye Türkçesi	37
Konu Değerlendirme Testi - 2	43

- ★ “Etimoloji” ve “köken” kelimelerinin anlamını sözlükten bulalım.
- ★ Farsçadaki “birader, peder, mader” gibi akrabalık bildiren kelimelerin İngilizcedeki “brother, father, mother” gibi kelimelerle benzerliklerinin nedeni sizce ne olabilir?
- ★ Türkçenin çok geniş bir coğrafyada konuşuluyor olmasının nedeni nedir? Açıklayalım.
- ★ Devlet arşivindeki dosyaların sınıflandırılma amaçları neler olabilir?
- ★ Ailemizin soy ağacını çizelim.

Simdi Okuma Zamanı

Dillerin Doğuşu

Dillerin doğuşu hakkında dil bilimciler tarafından değişik görüşler ortaya atılmıştır. İnsanın ihtiyacından doğan ve toplumların hizmetine sunulan bu kurumun menşei çeşitli işaretlerdir. Önceleri el-gövde; yüz, göz işaretleri ve seslenmeler şeklinde olan bu anlaşma vasıtası, ihtiyaçların artması sebebiyle yetersiz kalmış ve yerini ses öbeklerine bırakmıştır.

Seslerden faydalanmanın ilk basamağı ünlemler, ikinci basamağı ise yansılardır. “Af! of!, ah!, O!...” gibi bir acı veya coşkunun tezahürü olarak çıkarılan ünlemlerin her dilde bulunması, bunların en eski kelimeler olduğunun delilidir. Bunu, insanoğlunun tabiatında duyduğu sesleri taklit etme merhalesi takip eder. Bu yolla yapılan kelimeler, bazı ses değişimleri ile birçok dilde mevcuttur. Türkçedeki “guguk kuşu”; İngilizcede “cuckoo”, Fransızcada “coucou”, Yunancada “kokkyh”, Lâtincede “coculus” şeklinde

kullanılmaktadır. Etimolojik incelemeler, bunun gibi pek çok kelimenin yansılardan doğduğunu göstermektedir: şırıldamak, fışkırmak, miyavlamak, havlamak, gürlemek vb.

Dil ne şekilde meydana gelmiş olursa olsun, onu meydana getiren kelime dediğimiz unsurlar değişik dillerde, değişik seslerle karşılanmaktadır. Çünkü her millet, bir nesneyi karşılayan kelimeyi yaparken onun değişik özelliğinden hareket etmiştir. Şöyle ki: Nesnelere ad verilirken çoğunlukla o nesnenin çıkardığı ses, yaydığı koku, sahip olduğu tat göz önüne alınmıştır. Ancak, bir tarafta nesnenin rengini esas alıp bir kelime ortaya atan toplumun yanında, başka bir tarafta nesnenin çıkardığı sesi esas alarak onu farklı bir kelimeyle karşılayan toplumlar da olmuştur. Böylece toplumlar arasında farklı diller meydana gelmiştir.

Notlarım

Şimdi Okuma Zamanı

Türklerin, yumruluğu sebebiyle "yumurta" dedikleri nesneye; Araplar nesnenin rengini esas alarak "beyza", Farslar başka bir kuşun ondan çıkması özelliğini esas alarak aynı nesneye "tohm-ı mürg" adını vermişlerdir. Böylece dünya dillerinin birbirinden farklı oluşu, milletlerin nesnelere bakış açılarının farklılığı ile izah edilmektedir. Meydana gelişleri çok eski devirlere dayanan bu kelimeler, o toplumun bütün fertleri tarafından kabul edilmiş ve aynı şekilde kullanılmıştır. Bu sebepten dile, gizli antlaşmalar sistemi adı verilmektedir.

İnsanlar tarafından bu gelişmeler kaydedilirken hayvanlarda aynı durum olmadığı görülmektedir. Buna sebep olarak da insan seslerinin boğumlu olmasına karşılık, hayvan seslerinin boğumsuz olması gösterilmektedir. İnsanlar önceleri hayvanlarda olduğu gibi içgüdüsel olarak sesler çıkarırken bu durum zamanla içgüdüsel bir hareket olmaktan çıkmıştır.

Fakat şurası da bir gerçektir ki, hayvanlar içgüdüsel de olsa, sesleri bir anlaşma vasıtası olarak kullanmaktadır: Tavuğun yiyecek bulduğu zaman çıkardığı sesle, bir tehlike anında onları çağırmak için çıkardığı sesin farklı oluşu ve yavruların da o sese uygun şekilde hareket etmeleri buna örnek olarak gösterilebilir. Son dönemde yapılan incelemeler, Yunus balıklarının da çıkardıkları sesler vasıtasıyla anlaştıklarını ispatlamış durumdadır. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, hayvanlarda görülen bu özellikler gelişmeye müsait olmayan içgüdüye bağlı davranışlardır.

Burhan Paçacıoğlu

etkinlik

- ✦ "Dillerin Doğuşu" adlı metinde dillerin meydana gelişine ilgili hangi görüşler dile getirilmiştir?

Diller, ihtiyaçları nedeniyle çıkarılan seslerden doğmuştur. Önce ünlemler, sonra yansıma seslerden. Sonradan bunlar yeterli olmamış, ses öbekleri oluşmuştur.

- ✦ İnsanlar dil olmadan hangi yollarla anlaşabilir? Bunlar, iletişim niteliği taşıyor mu?

İşaret yoluyla anlaşabilir. Resim yoluyla anlaşılabilir. Evet, taşıyor.

- ✦ Hayvanlar arasında iletişim söz konusu mudur? "Dillerin Doğuşu" metninden örnekler vererek açıklayalım.

Evet, hayvanlar da iletişim kurar. Farklı durumlarda farklı sesler çıkarmaları bunun kanıtıdır.

- ✦ İnsanlar nesnelere isimler verirken nasıl bir yol izler? Metinden ve günümüzden örnekler vererek açıklayalım.

Nesnenin; şekline, rengine, bir özelliğine veya kullanım amacına göre adlandırılması mümkündür.

Örneğin; Türklerin Yumruluğu sebebiyle "yumurta" dedikleri nesneye; Araplar, nesnenin rengini esas alarak "beyza" adını vermişlerdir.

Notlarım

Dillerin Sınıflandırılması

Her milletin kendine özgü bir antlaşmalar sistemi olduğuna göre yeryüzündeki milletler kadar da dil var demektir.

Her milletin dili, o milletin ismiyle ilgili bir kelimeyle karşılanır. Dilimizde, dil isimleri yapmak için millet isimlerinin sonuna -ce, -ca, -çe, -ça ekleri getirilir: Türkçe, İngilizce, Arapça gibi.

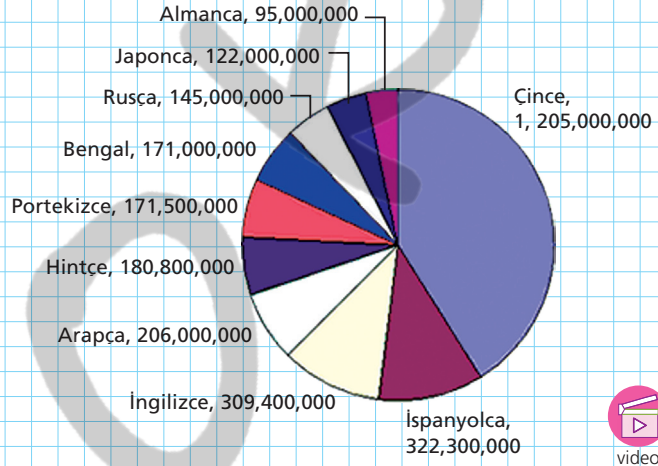
Dil bilimi çalışmaları sonucunda dünyada ölü ya da konuşulan 3000 kadar dil olduğu belirlenmiştir. Bu dillerin bir kısmı İngilizce, Çince, Fransızca gibi kültür ve uygarlık dilleridir. Bir kısım diller ise ilkel topluluk dilleridir. Orta Afrika'da konuşulan yerli diller gibi.

Dünyada konuşulan dillerin bugün birbirinden farklı olmalarına rağmen, **aralarında birtakım yakınlıkların ve benzerliklerin bulunduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalar dillerin ses sistemi, yapı, söz dizimi, söz dağarcığı gibi acılardan benzer nitelikler gösterdiğini ortaya koymuştur.**

Diller arasındaki çeşitli yönlerden ele alınabilecek bu benzerlikleri iki başlık altında toplayabiliriz:

1. **Kaynak (köken) bakımından benzerlik**
2. **Yapı bakımından benzerlik**

Dünyada hangi dili kaç kişi konuşuyor?

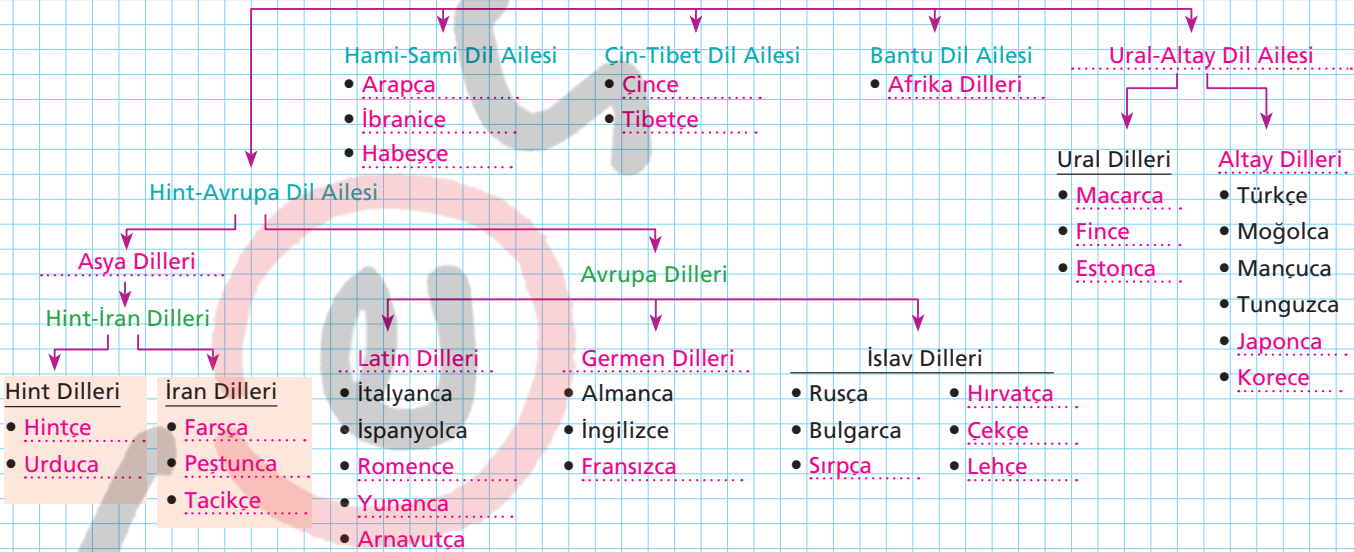
A) Köken Bakımından Dil Aileleri

Köken birliği bakımından birbirine yakın olan diller, **aynı kaynaktan çıkmış akraba dillerdir**. Bu özellikteki dil toplulukları dil ailesini meydana getirir.

Dil ailesi **bir ana dilden gelme yoluyla ayrılmış dillerin meydana getirdiği dil topluluğuna verilen addır**.

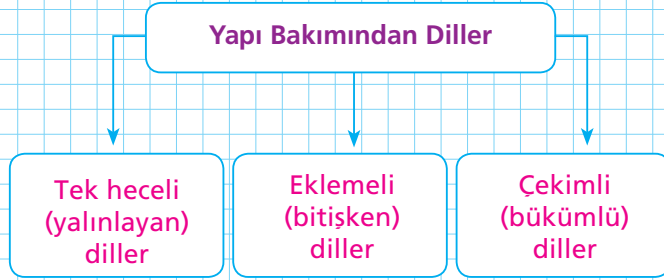
Yeryüzündeki dil ailelerini aşağıdaki tabloda görelim.

Köken Bakımından Dil Aileleri

B) Yapı Bakımından Diller

Dillerin gramer özellikleri dikkate alınarak şöyle bir sınıflandırma yapılmıştır:

etkinlik

2. Eklemeli Diller

- ➔ Eklemeli dillerde **tek ve çok heceli kelime kökleri ile bunlara eklenen çeşitli ekler** bulunmaktadır.
- ➔ Bu dillerde ekler sayesinde **yeni kelimeler türetilmekte ve çekimli şekiller yapılmaktadır.**
- ➔ Bu eklemeler sırasında kelime köklerinde değişiklik olmaz.
- ➔ Bu gruba giren diller **Türkçe, Moğolca, Mançuca, Tunguzca gibi Altay dilleri ile Fince, Macarca gibi Ural** dilleridir.
- ➔ Bu gruba giren diller, **ön ekli veya son ekli** olabilir. Yani ekler bazı dillerde kelimenin başına, bazı dillerde ise kelimenin sonuna getirilebilir.
- ➔ Türkçe, **sondan eklemeli** dillerdendir.

ek bilgi

Notlarım

1. Tek Heceli Diller

- ➔ **Cince, Tibetçe ve Vietnam dili, bazı Himalaya ve Afrika dilleri** ile Endonezya dilleri bu gruba giren dillerdir.
- ➔ Bu gruba giren dillerde kelimeler, **tek heceden** meydana gelmiştir. Kelimeler **ek almaz ve çekime girmez.**
- ➔ Bu dillerde çekimin ifade ettiği anlam ya başka bir kelime ile verilmekte ya da kelimenin geliş sırasından anlaşılmaktadır.
- ➔ Tek heceli oldukları için birbirine çok benzeyen kelimeleri ayırmak, **kuvvetli bir vurgu sisteminin varlığıyla mümkün olmaktadır. Bu dillerde yazıda da uygulanabilen zengin bir vurgu ve tonlama sistemi vardır.**

3. Çekimli Diller

- ➔ Çekimli dillerde, kelime çekime girince veya yeni kelimeler yapılırken çoğu zaman **köklerde değişiklik** olur.
- ➔ Bu dillerde az sayıda ek kullanılmakla beraber genellikle gramer ifadeleri, kökün içten kırılması ile aldığı şekillerle karşılaşılır. Bu değişiklik çoğu zaman kökü tanınmaz hâle getirir. **Hint-Avrupa** dilleri bu özelliktedir: gehen - ging - gegangen gibi...
- ➔ Bazı dillerde ise kelimenin değişmesine karşılık, kökte bulunan esas sesler korunur. **Sami Dil Ailesi'nden** olan diller bu gruptandır ve **Arapça** bu grubun en tipik örneğidir: Kitap, kâtip, mektub, kitâbe (k - t - b).

etkinlik

✦ “Bu akşam katılacağım toplantı için hazırlanmalıyım.” cümlesinden Altay Dil Ailesi ile ilgili özelliklerin hangileri çıkarılabilir?

1. Yüklem, cümle sonunda olur.

2. Kelimeler, son ekle türetilir.

3. Kelimelerde erilik-dişillik özelliği yoktur.

✦ Dillerin sınıflandırılmasında göz önünde bulundurulmuş unsurlar nelerdir? Açıklayalım.

Dillerin köken ve yapı bakımından benzerlikleri dikkate alınır.

✦ “Dil atlası” nedir, araştırıp sınıfa bir dil atlası örneği getirelim.

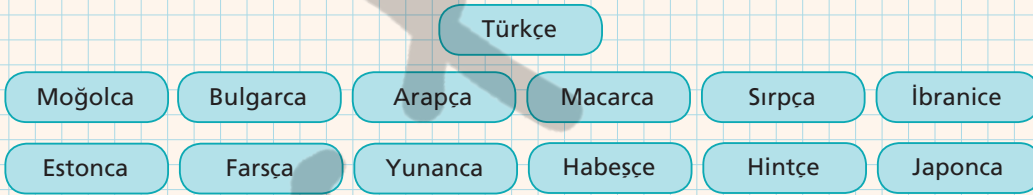
Dilleri, lehçeleri, bunların yayıldığı bölgeleri gösteren atlasdır.

✦ Bir Dünya haritası üzerinde, Türkçenin konuşulduğu bölgeleri göstermeye çalışalım.

etkinlik

✦ Aşağıda verilen dilleri boş bırakılan yerlere doğru şekilde yerleştirelim.

Hint-Avrupa Dil Ailesi

- Bulgarca
- Sırpça
- Hintçe
- Yunanca
- Farsça

Hami-Sami Dil Ailesi

- Arapça
- İbranice
- Habeşçe

Ural-Altay Dil Ailesi

- Türkçe
- Moğolca
- Japonca
- Estonca
- Macarca

Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde doğru olanları **D** yanlış olanları **Y** ile gösterelim.

1. Ses düzeni, şekil, yapı, söz dizimi, kelime hazinesi, yönünden aralarında ilişki bulunan dillere akraba diller denir. **D**
2. Türkçe, Ural-Altay Dil Ailesi'nin Altay koluna bağlı sondan eklemeli bir dildir. **D**
3. Dillerin sınıflandırılmasında diller arasındaki yapısal benzerlikler göz önünde bulundurulmaz. **Y**
4. Çekimli dillerde kelime türetme çoğunlukla ekler yoluyla yapılır. **Y**
5. Çin-Tibet dilleri yapı bakımından tek heceli dillerdir. **D**
6. Hintçe, Farsça, Fince ve Japonca Hint-Avrupa Dil Ailesi'ne bağlı dillerdir. **Y**
7. "gör, görün, göründü, göründüler" kelimelerinde Türkçenin eklemeli dil olma özelliği açıkça görülmektedir. **D**
8. Hami-Sami ve Hint-Avrupa Dil Ailesi'ndeki diller yapı bakımından eklemeli dillerdir. **Y**
9. Tek heceli dillerde kelimeler cümledeki yerine, diğer sözcüklerle birleşme durumuna ve cümle içindeki vurgu ve tonlamaya bağlı olarak anlam kazanır. **D**
10. Ural-Altay Dil Ailesi'ndeki Altay koluna bağlı diller, yapısal açıdan benzerlikler taşır. **D**

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle dolduralım.

- ✦ Arapça, İbranice yapı bakımından **çekimli** dillerdir.
- ✦ İngilizcedeki gitmek eyleminin "take, took, taken" şeklinde türetilmesi bu dilin **çekimli** bir dil olduğunu gösterir.
- ✦ Dillerin sınıflandırılmasında **kökenleri**, **yapıları**, **gramer** özellikleri gibi unsurlar göz önünde bulundurulur.
- ✦ Türkçe, **Macarca** ile aynı dil ailesine mensuptur.
- ✦ **Eklemeli** dillerde kelimelerin başına veya sonuna gelen ekler kelime türetmeye yarar ve ekler kelime köküne herhangi bir ses değişikliğine neden olmaz.
- ✦ İngilizce, Almanca, Fransızca **Hint-Avrupa** Dil Ailesi'nin **Avrupa** koluna aittir.
- ✦ **Arapça** ve **Farsça** farklı dil ailesinden olmalarına rağmen çekimli dil olmaları nedeniyle yapı bakımından benzerlikler gösterir.
- ✦ Slav dilleri köken bakımından **Hint-Avrupa** Dil Ailesi'ne bağlıdır.
- ✦ Ural-Altay Dil Ailesi'nin Ural kolunda **Macarca**, **Fince**, **Estonca** dilleri vardır.
- ✦ Farsça yapı bakımından **çekimli** bir dildir.

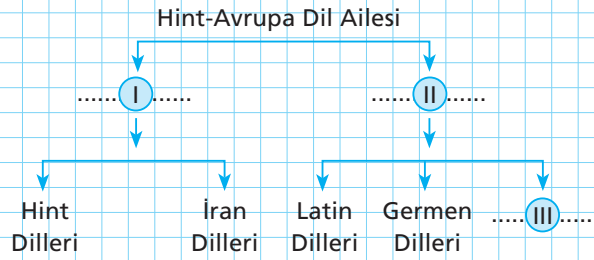
Notlarım

1. ----- dillerde ön ekler pek görülmediği gibi köklerin değişmesi de söz konusu değildir. Ekler genellikle sözcüğün sonuna getirilir. -----, bu dillerden biridir.

Bu parçada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisinde verilenler sırasıyla getirilmelidir?

- A) Çekimli - Farsça
B) Çekimli - Fince
C) Eklemeli - Çince
D) Eklemeli - İngilizce
E) Tek heceli - Arapça

2.

Bu şemada numaralanmış yerlere aşağıdakilerden hangisi yazılmalıdır?

	I	II	III
A)	Asya dilleri	Avrupa dilleri	Slav dilleri
B)	Bantu dilleri	Ural dilleri	Altay dilleri
C)	Asya dilleri	Avrupa dilleri	Altay dilleri
D)	Hami-Sami dilleri	Bantu dilleri	Ural dilleri
E)	Hami-Sami dilleri	Altay dilleri	Slav dilleri

3. ----- ve ----- aynı dil ailesinin, aynı kolunda yer alır; bu sebeple de birtakım benzerlikler taşır. Bu dillerin ikisi de Hint-Avrupa Dil Ailesi'nin Asya kolundadır.

Bu parçada boş bırakılan yere aşağıdaki dil çiftlerinin hangisi getirilmelidir?

- A) Romence - Arnavutça
B) Hırvatça - Çekçe
C) Macarca - Türkçe
D) Fince - Estonca
E) Hintçe - Farsça

4. Aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?

- A) Arapça ve İbranice köken bakımından benzer dillerdir.
B) Diller gruplanırken köken bakımından aynı olup olmadıkları ölçüt alınır.
C) "Konferans" kelimesinde Ural-Altay Dil Ailesi'ne özgü yapı özellikleri görülür.
D) İngilizce, Hint Avrupa Dil Ailesi'nde olup çekimli bir dildir.
E) Türkçe, yapı bakımından eklemeli diller grubundadır.

5.

Bu şemada boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

	I	II
A)	Fince	Çince
B)	Türkçe	Korece
C)	İbranice	Farsça
D)	Estonca	Japonca
E)	Rusça	Türkçe

6. • Sıfatlar isimlerden önce gelir.
• Ses uyumu vardır.
• Sayı sözcükleri çoğul eki almaz.

Bu özellikler ----- de içinde bulunduğu ----- Dil Ailesi'ndeki dillerde görülür.

Bu cümlede boş bırakılan yerlere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A) İngilizcenin - Hint - Avrupa
B) Çincenin - Çin-Tibet
C) Türkçenin - Ural-Altay
D) Korecenin - Bantu
E) Hintçenin - Ural-Altay

Türk Dilinin Tarihî Gelişimi ve Türkiye Türkçesi

75

76

Şimdi Okuma Zamanı

Kül Tigin Yazıtı'ndan (VIII. yüzyıl)

1

Altun kümüş işgiti kutay bungsuz ança birür.
Tabgaç budun sabı süçig ağısı yımşak ermiş. Süçig
sabın yımşak ağın arıp irak budunug ança yagutır
ermiş. Yaguru kondukda kisre anyig bilig anda
öyür ermiş.

Günümüz Türkçesiyle

Altını, gümüşü, ipeği ipekliyi sıkıntısız öylece veri-
yor. Çin milletinin sözü tatlı, ipek kumaş yumuşak
imiş. Tatlı sözle, yumuşak ipek kumaşla aldatıp
uzak milleti öylece yaklaştırmış. Yaklaştıırıp, kon-
duktan sonra, kötü şeyleri o zaman düşünürmüş.

2

Edgül bilge kişig edgü alp kişig yorıtmaş ermiş. Bir
kişi yangılsar oğuşı budunı bişükinge tegi kıdmaz
ermiş. Süçig sabınga yımşak ağısınga arturup öküş
Türk budun öltüg. Türk budun ölsiking.

Günümüz Türkçesiyle

İyi bilgili insanı, iyi cesur insanı yürütmezmiş.
Bir insan yanılrsa, kabilesi, milleti, akrabasına
kadar barındırmazmış. Tatlı sözüne, yumuşak ipek
kumaşına aldanıp çok çok, Türk milleti, öldün;
Türk milleti, öleceksin!

Şimdi Okuma Zamanı

Atabetü'l Hakâyık'tan (XII. Yüzyıl)

3

Bilig bildi boldı eren belgölüg
Bilgisiz tiriyle yitik körgölüg
Biliglig ir öldi atı ölmedi
Bilgisiz isen (tirig) irkaen atı ölüg
Edip Ahmet YÜKNEKİ

İnsan bilgisi ile tanınır,
Bilgisiz hayatta iken kaybolmuş sayılır.
Bilgili adam ölür adı kalır,
Bilgisiz sağken ölüdür.
Edip Ahmet YÜKNEKİ

Bâkî'den (XVI. Yüzyıl)

4

Oklarun kim tende zahm-ı hûn-feşana girdiler
Öldürüp ben hasteyi yok yire kana girdiler
(Bakış okların tendeki kanlı yaraya girdiler.
Ben hastayı öldürüp yok yere kana girdiler.)

Otuz Beş Yaş Şiiri

5

Neylersin ölüm herkesin başında,
Uyudun uyanmadın olacak.
Kim bilir nerede, nasıl, kaç yaşında?
Bir namazlık saltanatın olacak,
Taht misali o musalla taşında.
Cahit Sıtkı TARANCI

Notlarım

etkinlik

- Yukarıdaki ilk dört metinde VIII. yüzyıldan günümüze kadarki süreçte değişikliğe uğramayan, aynı kalan kelimeler var mı? Örnek verelim.

2. metinde "Türk", 3. metinde "ölmedi", 4. metinde "öldürüp, kana girdiler" kelimeleri örnek verilebilir.

- Metinlerden hareketle Türkçenin tarihî gelişimi ile ilgili neler söylenebilir?

Dört metinden hareketle Türkçenin çok değiştiği söylenebilir.

- Metinlerden hangilerini anlamakta zorlandık? Nedenini açıklayalım.

İlk üç metin eski döneme ait olduğundan, 4. metin ise yabancı kelimeler içerdiğinden anlaşılıyor.

- Bâkî'den alınan şiirin zor anlaşılmasının nedeni sizce ne olabilir? Açıklayalım.

Beyitteki yabancı kelimelerin anlamı bilinmeyince elbette beyti anlamak zorlaşıyor. Divan şiirlerinde Arapça, Farsça kelimelere çokça yer verilmesi, bu şiirlerin dilini anlaşılmasız kılmıştır.

Türkçenin Tarihî Gelişimi

Türk dilinin ortaya çıkış tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Türkçenin bilinen yazılı metinlerinden önceki dönemleri "karanlık dönem" olarak kabul edilmektedir.

Türkçenin yazılı ürünlerle takip edilebilen ilk dönemi **Eski Türkçe** dir.

Eski Türkçe

- Türkçenin **VII. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadarki dönemine** "Eski Türkçe" denir.
- Türkçe yaklaşık altı asır boyunca ses, biçim ve söz varlığı bakımından son derece durudur. Bu dönem Türkçesinin özellikleri **Göktürk, Uygur ve Karahanlı** metinlerinde görülmektedir.
- Türkçenin bilinen en eski belgeleri **Göktürk Yazıtları** bu dönemde verilmiştir. Bunlar **Ton-yukuk (725)**, **Kültigin (732)**, **Bilge Kağan (735)** kitabeleridir. Orhun, Yenisey ve Talas bölgelerinde

bulunan bu kitabeler **Göktürlere** ait olup **Göktürk** alfabesiyle yazılmıştır.

- M.S. 552-745 yılları arasında siyasî varlık gösteren Göktürklerin bu kitabelerde kullandıkları yazı dili, gerek gramer ve gerekse hitabet sanatı yönünden mükemmeldir.
- Uygurlar** 745 tarihinde **Göktürkleri** yıkarak kendi adlarıyla anılan bir devlet kurmuşlardır. İşte bu dönemde **bir taraftan Budizm etkisi, diğer taraftan da yaşayış biçiminde meydana gelen değişiklikler** dilde de bazı değişimlere sebep olmuştur.
- Uygurlar Dönemi'ne de ait bazı dinî eserler bulunmaktadır. Bunlar:
 - Altun Yaruk**
 - Sekiz Yükmek**
 - Kalyanamkara ve Papamkara Hikâyesi**
 - İrk Bitig (Fal Kitabı) vb**

Notlarım

- ✦ **Karahanlı Dönemi** eserlerinde de **Eski Türkçenin** etkisi görülmektedir. XI. ve XIII. yüzyıl arasında kaleme alınan **Kutadgu Bilig** , **Divan-ı Lügâti't Türk** , **Atabetü'l Hakayik** , **Divan-ı Hikmet** gibi eserlerde bu dönemin özellikleri görülür.
- ✦ Türkler XI. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu'ya göç etmeye başlamışlardır. Bu göçler sonucunda Türkler, XIII. yüzyılda batıda **Anadolu'ya** , kuzeyde Karadeniz'in kuzeyi ve batısına kadar yayılmışlardır.
- ✦ Yerleştikleri bölge halkının ağız ile eserler vermeleri sonucu Türkçe çeşitlenmiştir.
Türkçe yayıldığı bölgelere göre **Kuzey-Doğu Türkçesi** ve **Batı Türkçesi** olmak üzere iki kola ayrılmıştır.
- * **Kuzey-Doğu Türkçesi**, Eski Türkçenin bir devamı olarak **XIII. ve XIV. yüzyıllarda Orta Asya ile Hazar Denizi'nin kuzeyindeki** Türkler arasında kullanılmıştır.

Kuzey-Doğu Türkçesi XV. yüzyılda **Kuzey Türkçesi** ve **Doğu Türkçesi** olmak üzere iki kol hâlinde devam etmiştir.

- ✦ Farklı kollarda gelişen Türkçenin özelliklerini o dönemlerde yazılan Kıpçak Türkçesi metinlerinden (**Hüsrev ü Sirin** , **Gülistan Tercümesi** , **Kodeks Komnikus**) ve Çağatay Türkçesi metinlerinden (**Muhakemet'ül Lügâteyn** , **Secere-i Türkî** , **Secere-i Terâkime**) takip etmek mümkündür.
- ✦ Özellikle Ali Şir Nevai'nin çalışmaları ile Çağatay Türkçesi (Doğu Türkçesi) klasik şeklini alan bir yazı dili olmuştur. Bu yazı dili daha sonra yerini **Özbekçeye** bırakmıştır.
- * **Batı Türkçesi XII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIII. yüzyılın ilk yarısında** meydana gelmiştir.
Batı Türkçesi, tarihî gelişimi içinde üç ana döneme ayrılır:

1. Eski Anadolu Türkçesi Dönemi

- * Türkçenin **XIII. ve XV. yüzyıllar** arasındaki dönemidir.
- * Anadolu'da ortaya çıkıp gelişen bir yazı dilidir.
- * Batı Oğuzcası adı da verilen bu dil **Selçuklular ve Anadolu Beylikleri** Devri'nde kullanılmıştır.
- * Bu dönemin özellikleri **Yunus Emre Divanı** , **Mantiku't Tayr** , **Garipnâme** gibi eserlerde görülmektedir.

dillerin kurallarının benimsenmesi Türk dilini iyice ağırlaştırmıştır. Bu dönemdeki nesir dili nazım dilinden daha anlaşılabilir durumdadır.

- * Bu devrede dilde sadeleşmeyi sağlamak için **Aydınlı Visali** , **Edirneli Nazmi** , **Tantavnalı Mahrevî** gibi şairler, **Türkî-i Basit cereyanını**

başlatmışlarsa da pek başarılı olamamışlardır.

2. Osmanlı Türkçesi Dönemi

- * Batı Türkçesinin **XV. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başları** arasındaki dönemi Osmanlı Türkçesi olarak adlandırılır.
- * XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyılın büyük bir kısmını içine alan birinci devrede, **Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerinden itibaren başlayan Arapça ve Farsça kelime ve kuralların Türkçeye girişi hızla artmıştır.**
- * XVI. yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar devam eden devreye Osmanlı Türkçesinin ikinci devresi adı verilmektedir. Bu devrede, **dilde Arapça ve Farsça kelime sayısının artması, bu**

- * Tanzimat'la başlayan ve II. Meşrutiyet'e kadar devam eden devreye Osmanlı Türkçesinin üçüncü devresi denmektedir. Bu devrede **Doğu'nun etkisi azalırken Batı dillerinin etkili olmaya başladığı görülür. Batı'dan alınan yeni düşünce ve kavramları halka anlatabilmek için sade bir dil kullanılması gerektiğine inanan Tanzimatçı yazarlar, bu doğrultuda çalışmışlarsa da pek başarılı olamamışlardır.**

Servet-i Fünûn Dönemi'nde (1896 - 1901) Tanzimat'la başlayan bu gayretler bir kenara itilir. Türk yazı dili daha da ağırlaşarak anlaşılabilir bir hâl alır.

✦ Notlarım

3. Türkiye Türkçesi Dönemi

- ★ Batı Türkçesinin III. dönemini Türkiye Türkçesi oluşturur.
- ★ 1911 yılında Selanik'te çalışmaya başlayan ve **Genc Kalemler** dergisi etrafında toplanarak dilde sadeleşmeyi savunan **Ömer Seyfettin** ve arkadaşları **Yeni Lisan** hareketini başlatır.
- ★ **Ziya Gökalp**, **Ali Canip**, **Akil Koyuncu** gibi isimlerin de katıldığı bu hareketin amacı, millî bir dil meydana getirmektir.
- ★ Bu hareketin temsilcileri "**Millî bir edebiyat meydana getirmek için önce millî bir dile ihtiyaç vardır**" görüşünden hareketle şu ilkeleri benimsemişlerdir:
 - **Arapça ve Farsçadan Türkçeye giren dil bilgisi kuralları ve bu kurallarla yapılan bütün tamlamalar kaldırılmalıdır.**

- **Dilimize Arapça ve Farsçadan girmiş kelimelerle yapılacak isim ve sıfat tamlamaları, Türkçenin kurallarına göre düzenlenmelidir.**
- **Yazı dili ile konuşma dili arasındaki büyük farklılıkları kaldırmak için yazı dili konuşma diline yaklaştırılmalıdır, İstanbul konuşması yazı dili olmalıdır.**
- **Bu ilkelerden yola çıkılarak taklit değil, millî bir edebiyat meydana getirilmelidir.**

Türkiye Türkçesinin gelişimi içinde bu hareketten sonra en kapsamlı çalışma **Dil Devrimi**'dir.

Cumhuriyet Dönemi'nde millî dil şuuru aydınlar arasında hızla yayılmaya başlamış bunun bir sonucu olarak 23 Mayıs 1928'de Atatürk'ün isteği ile "Dil Encümeni" kurulmuş ve bu encümenin teklifi ile **1 Kasım 1928** tarihinde Latin Alfabesi, Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir.

Atatürk Türk dilini, millî bir dil hâline getirmek ve ilim dili özelliğine sahip bir dil ortaya koymak arzusu ile 1932'de **Türk Dil Kurumu'nu** kurmuştur.

Türkçe bu aşamadan sonra çok yönlü ve sistemli bir şekilde ele alınarak sadeleşmiş ve olgunlaşmıştır.

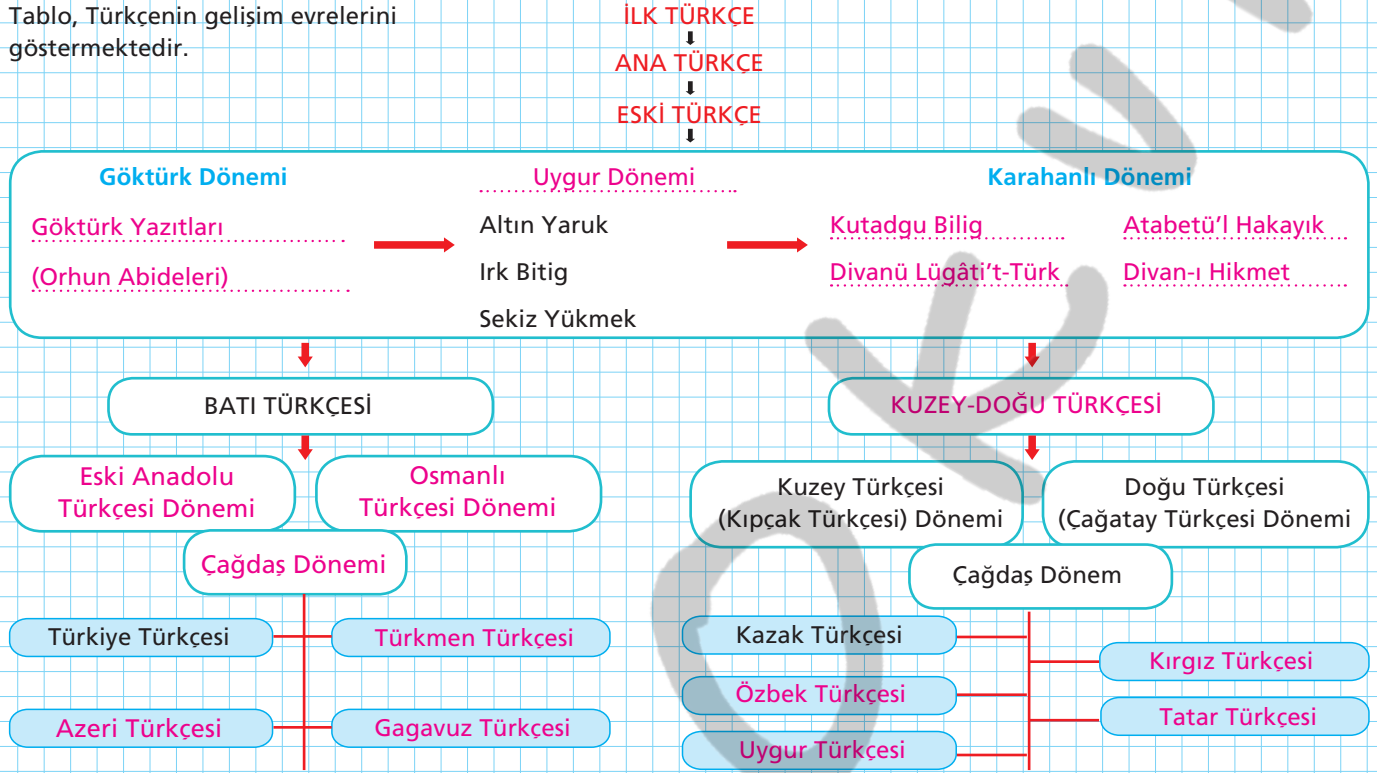
Kuzey-Doğu Türkçesi ve Batı Türkçesinin çağdaşları günümüzde yazı dili olarak kullanılmaktadır. Kuzey-Doğu Türkçesinin çağdaş kolları: **Özbek**, **Kazak**, **Kırgız**, **Uygur**, **Tatar**, **Baskurt Türkçeleri**.

Batı Türkçesinin çağdaş kolları ise **Azerbaycan**, **Türkmen**, **Gagavuz** ve **Türkiye Türkçeleridir**.

Türkçe günümüzde; Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Doğu Türkistan, Tataristan, Başkurdistan, Çavuşistan, Altay, Tuva, Hakas, Yakut (Saha), Dağıstan, Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkes, Kırım Özerk Cumhuriyetleri gibi nüfusunun çoğu Türk olan devletlerin yanında Bulgaristan, Romanya, Makedonya, Moldova, Almanya, Afganistan, Hollanda gibi ülkelerde ve Batı Trakya, Kuzey Irak, Kuzey İran ve Moğolistan'ın batısında da konuşulmaktadır.

Notlarım

Tablo, Türkçenin gelişim evrelerini göstermektedir.

etkinlik

✦ Aşağıdaki eserlerin Türkçenin hangi tarihî dönemine ait olduğunu yazalım.

Eser	Ait Olduğu Dönem
Atabetü'l Hakayık	Karahanlı Dönemi (Eski Türkçe)
Küçük Ağa	Türkiye Türkçesi Dönemi
İrk Bitig	Uygur Türkçesi Dönemi
Mantıku't Tayr	Eski Anadolu Türkçesi Dönemi
Mesnevi	Eski Anadolu Türkçesi Dönemi
Tonyukuk Yazıtı	Göktürk Türkçesi Dönemi
Hüsn-ü Aşk	Osmanlı Türkçesi Dönemi
Garipnâme	Eski Anadolu Türkçesi
Siham-ı Kaza	Osmanlı Türkçesi Dönemi

Notlarım

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerin doğru olanlarını **D**, yanlış olanlarını **Y** ile gösterelim.

1. Orhun Yazıtları, Türk edebiyatının bilinen en eski yazılı ürünüdür. **D**
2. Türkler; Göktürk, Uygur, Arap, Latin ve Kiril alfabelerini kullanılmıştır. Latin alfabesine geçiş ise Tanzimat Dönemi'yle gerçekleşmiştir. **Y**
3. Özbek Türkçesi, Batı Türkçesinin çağdaş kollarından biridir. **Y**
4. Yunus Emre Divanı, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'ne ait bir eserdir. **D**
5. Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının başlattığı Yeni Lisan hareketiyle birlikte Türkçe sadeleşmeye başlamış, yazı dili ile konuşma dili arasındaki ikililik kaldırılmıştır. **D**
6. Türkçe, İslamiyet'in kabulüyle birlikte Arap ve Fars dillerinin etkisi altında kalmış ve gittikçe ağırlaşmıştır. **D**
7. Şikâyetname, Sihâm-ı Kaza, Hüsn-ü Aşk gibi eserler, Eski Anadolu Türkçesi Dönemi'nde verilmiştir. **Y**
8. Vezir Tonyukuk, Bilge Kağan ve Kültigin adına diktirilen Göktürk Yazıtları, Türklerin bilinen ilk alfabesi olan Göktürk alfabesiyle yazılmıştır. **D**
9. Osmanlı Türkçesi Dönemi, XI. ve XVI. yüzyıllar arasını kapsar. **Y**
10. Türkçe 15. yüzyıldan itibaren Kuzey-Doğu ve Batı Türkçesi olarak iki kola ayrılmıştır. **D**

etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun ifadelerle tamamlayalım.

- ✘ Osmanlıca **Eski Anadolu** Türkçesinin devamı niteliğindedir.
- ✘ **Eski Türkçe** Dönemi'nden sonra Türkçe **Batı Türkçesi** ve **Kuzey-Doğu Türkçesi** adıyla iki ana kol hâlinde gelişmiştir.
- ✘ Azeri Türkçesi **Batı** Türkçesinin çağdaş kolları arasında yer alır.
- ✘ Muhakemet'ül Lügâteyn, Secere-i Terakime, Secere-i Türkî gibi eserler **Cağatay Türkçesi** Dönemi'ne aittir.
- ✘ **Osmanlı** Türkçesi Dönemi'nde dilin ağırlaşmasına tepki olarak **Türk-i Basit** ve Mahal-İleşme akımları doğmuştur. Edirneli Nazmî, **Türk-i Basit** akımının önemli bir temsilcisidir.
- ✘ Türkçenin yazılı metinlerden önceki dönemi **İlk Türkçe** olarak adlandırılır.
- ✘ 1932 yılında **Türk Dil Kurumunun** kurulmasıyla birlikte Türkçe kapsamlı ve düzenli bir şekilde ele alınmıştır.
- ✘ Türkiye Türkçesi; **Karahanlı Dönemi**, **Eski Anadolu Türkçesi**, **Osmanlı Türkçesi** aşamalarından sonra bugünkü hâlini almıştır.
- ✘ Türkçenin yazılı ürünlerle takip edilebilen VII. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar olan dönemine **Eski Türkçe** Dönemi denir.
- ✘ Türkiye Türkçesi yazı dilinin oluşumunda **İstanbul Türkçesi** temel alınmıştır.

Notlarım

1. Aşağıdakilerin hangisinde bir bilgi yanlışı vardır?
- A) Eklemeli dillerde kelime türetimi ekler yoluyla sağlanır. Ekler, kelimenin başına veya sonuna gelebilir; Türkçe sondan eklemeli bir dildir.
- B) Dillerin sınıflandırılmasında ses sistemi, söz dizimi, kelime dağarcığı gibi unsurlar göz önünde bulundurulur.
- C) Dil ailesi, bir ana dilden gelişme yoluyla ayrılmış olan dillerin oluşturduğu dil topluluğudur.
- D) Dilimizde her dil o milletin ismine getirilen -ca / -ce, -ça / -çe ekleriyle karşılanmaktadır.
- E) "anla-, anlat-, anlaşıl-" kelimelerinde çekimli dillerin yapısal özellikleri görülmektedir.
2. Aşağıdakilerin hangisi Batı Türkçesinin çağdaş kollarından biri değildir?
- A) Türkiye Türkçesi
- B) **Özbek Türkçesi**
- C) Türkmen Türkçesi
- D) Azeri Türkçesi
- E) Gagavuz Türkçesi
3. Göktürk Yazıtları'yla ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi söylenemez?
- A) VIII. yüzyılda dikilen yazıtlar Tonyukuk, Kültigin ve Bilge Kağan anıtlarından oluşmaktadır.
- B) Yazıtlarında hitabet üslubu kullanılmış ve dönemin yöneticileri, halkına seslenmiştir.
- C) **Yazıtlarda yabancı etkilere açık olduğu belli olan bir Türkçe ve sanatlı bir dil kullanılmıştır.**
- D) Tonyukuk ve Yolluğ Tigin tarafından yazılan anıtlar Orhun Vadisi'nde bulunmuştur.
- E) Yazıtları, 38 harften oluşan Göktürk alfabesiyle yazılmıştır ve Türk yazın tarihinin ilk yazılı ürünleridir.
4. Çekimli dillerle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi söylenemez?
- A) Çekimli dillerde az sayıda ek kullanılır ancak kelime türetme daha çok kökün içten değişmesiyle aldığı şekillerle oluşur.
- B) Çekim sırasında kelime kimi zaman kökten ses bakımından uzaklaşır ve tanınmayacak bir hâl alır.
- C) Kelime türetip farklı bir şekil alsada da Arapça gibi bazı dillerde kökte bulunan esas sesler korunur.
- D) **Kelimeler genellikle tek heceden oluşur, ön ve son ekler alır.**
- E) Hint-Avrupa dilleri bu özelliktedir.
5. Batı Türkçesinin üçüncü dönemidir. Ömer Seyfettin ve arkadaşlarının Genç Kalemler dergisinde başlattıkları Yeni Lisan hareketi bu dönemin başlangıcı olarak kabul edilir. Bu hareketin amacı "Millî bir dil ve edebiyat" oluşturmaktır. Bugün konuştuğumuz ve yazdığımız Türkçenin temeli bu dönemde atılmıştır.
- Bu parçada sözü edilen dönem aşağıdakilerden hangisidir?**
- A) Osmanlı Türkçesi Dönemi
- B) **Türkiye Türkçesi Dönemi**
- C) Eski Anadolu Türkçesi Dönemi
- D) Batı Anadolu Türkçesi Dönemi
- E) Eski Türkçe Dönemi
6. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde Ural-Altay Dil Ailesi'nin yapısal özellikleri görülür?
- A) namağlub B) **bilgisizlik** C) showroom
- D) hayret E) ab-ı hayat

7. Hâsılım yok ser-i kûyunda belâdan gayrı
Garazım yok reh-i askında fenâdan gayrı
**dizeleriyle ilgili olarak aşağıdakilerin hangisi söy-
lenemez?**

- A) Osmanlı Türkçesinin özellikleri görülmekte-
dir.
- B) Arapça ve Farsça kelimelerin kullanıldığı ağır
bir dil hâkimdir.
- C) Anlaşılabilirlik düzeyi düşüktür.
- D) Millî Edebiyat anlayışıyla yazılmış bir edebi
eserden alınmıştır.**
- E) Yalnızca kelime anlamında değil gramer
anlamında da Arapça ve Farsça etkisi vardır.

8. Aşağıdaki dillerin hangisi farklı bir dil ailesine
mensuptur?

- A) İtalyanca
- B) İbranice**
- C) Romence
- D) İngilizce
- E) Bulgarca

9. Aşağıdaki eser ve dönem eşleştirmelerinin han-
gisinde yanlışlık yapılmıştır?

- A) Muhakemetü'l Lügâteyn - Çağatay Türkçesi
- B) Hüsn-ü Aşk - Eski Anadolu Türkçesi Dönemi**
- C) Şikâyetnâme - Osmanlı Türkçesi Dönemi
- D) Ateşten Gömlek - Türkiye Türkçesi Dönemi
- E) Yunus Emre Divanı - Eski Anadolu Türkçesi
Dönemi

10. "Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını
bilen Türk ulusu, dilini de yabancı diller
boyunduruğundan kurtarmalıdır."

Atatürk

**Bu sözlerle anlatılmak istenenler aşağıdaki dö-
nemlerden hangisinin temel amacıdır?**

- A) Osmanlı Türkçesi Dönemi
- B) Eski Türkçe Türkçesi Dönemi
- C) Türkiye Türkçesi Dönemi**
- D) Doğu Türkçesi Dönemi
- E) Kuzey Türkçesi Dönemi

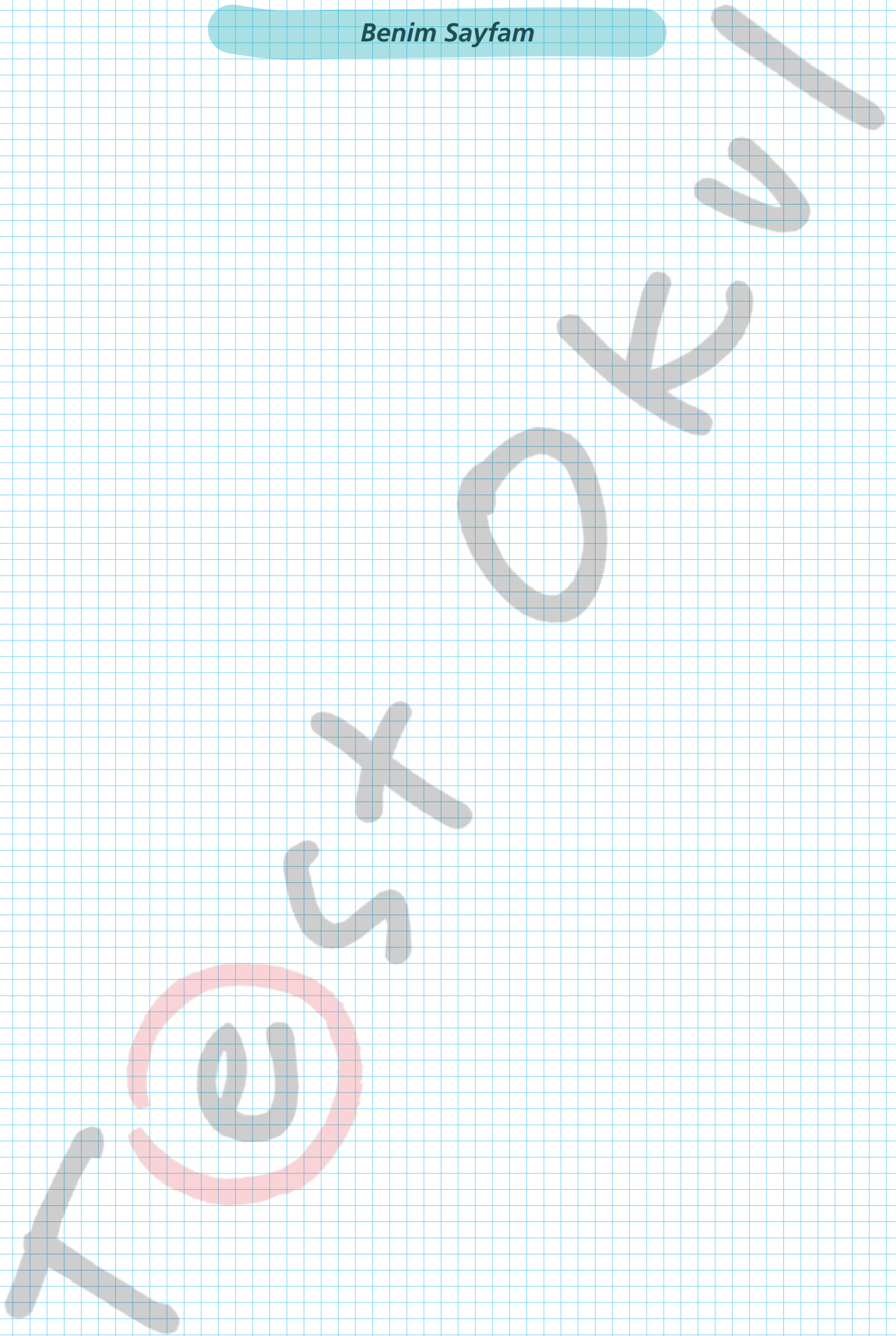
11. Aşağıdaki eşleştirmelerin hangisinde yanlışlık
yapılmıştır?

- A) Çince – Çin-Tibet Dil Ailesi – Eklemeli Dil**
- B) İngilizce – Hint-Avrupa Dil Ailesi – Çekimli Dil
- C) Arapça – Hami-Sami Dil Ailesi – Çekimli Dil
- D) Japonca – Ural-Altay Dil Ailesi – Eklemeli Dil
- E) Farsça – Hint-Avrupa Dil Ailesi – Çekimli Dil

12. I. Konuşma ve yazı dilinde İstanbul ağız esas
alınmıştır.
II. Sanat yapma gayesiyle Türk dili gittikçe
ağırlaşmıştır.
III. Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar sıklıkla
kullanılır.
IV. Batı Türkçesinin üçüncü devresidir.
V. "Millî bir dil ve edebiyat" anlayışından hare-
ketle doğmuştur.

**Numaralanmış yargıların hangileri Türkiye
Türkçesi Dönemine ait değildir?**

- A) I. ve II.
- B) I. ve IV.
- C) II. ve III.**
- D) III. ve V.
- E) IV. ve V.

~~~~~

1

2

3

0

4

5

6

7